

Hiippakunta- hallinnon his- toria Pohjois- Suomesta

Hannu Mustakallio: Pohjoisen hiippakunta. Kuopion-Oulun hiippakunnan historia 1850–1939. Kirjapaja. Hämeenlinna 2009. 544 s.

■ Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa on tällä hetkellä

yhdeksän hiippakuntaa, joista vanhin on Turun arkkihiippakunta. Se perustettiin jo kato-lisena aikana paavin antamalla luvalla 1276. Turun hiippakun-
nan perustamisen jälkeen on väestönkasvun, seurakuntaver-
koston laajenemisen sekä kir-
kollisen hallinnon tehostami-
sen seurauksena perustettu
kahdeksan hiippakuntaa uu-
simpänä Espoon hiippakunta
2004.

Vuosien varrella monet hiippakunnat ovat juhlistaneet perustamistensa määrävuosia myös julkaisemalla hiippakun-
tahistorioita. Nyt valmistunut professori Hannu Mustakallion kirjoittama Kuopion–Oulun hiippakunnan historia on ensimmäinen yhden kirjoittajan laatima hiippakuntahistoria Suomessa, kun aikaisemmin ilmestyneet historiateokset ja historiikit ovat useiden kirjoit-
tajien yhteistyön tuloksia.

Pohjoisen hiippakunnan historian laatiminen käynnistyi jo heinäkuussa 1985, jolloin Oulun ja Kuopion hiippakun-
tien piispat olivat käynnistä-
neet valmistelut hiippakunta-
historiasta Kuopion uuden hiippakunnan 50-vuotisjuhliin vuonna 1989. Historiateos val-
mistui hiippakunnan 70-vuo-
tisjuhliin lähes kaksi kertaa alkuperäistä suunnitelmaa laa-
jempana. Teoksellaan Musta-
kallio jatkaa suomalaisen hiip-
pakuntahistorian tutkimuksen
suunnannäyttäjän, akateemi-
sen opettajansa professori
Kauko Pirisen luomaa tarkkaa
lähdekritiikkiä korostavaa tra-
ditiota.

Kuopion hiippakunnan pe-
rustaminen keväällä 1850 näh-
dään ennen muuta osana tuon
ajan hallinnon tehostamis- ja

alueellistamispyrkimyksiä. Mustakallio on jakanut pohjois-
sen hiippakunnan historian 90
vuoden aikajakson kolmeen
päälukuun toisaalta hiippa-
kunnan ulkoisten vaiheiden,
mutta ennen kaikkea piispa-
kausien mukaan. Teos onkin
keskeiseltä osaltaan juuri sitä
johtaneiden piispojen ja tuo-
miokapitulin historiaa.

Ensimmäinen päälu-
kua sisältää vuodet 1850–84, ja se
sisältää maamme kolmannen
hiippakunnan perustamisen,
toiminnan käynnistymisen
sekä piispa Robert Valentin
Frosteruksen (1795–1884) piis-
puuskauden. Keskimmaisessä
pääluvussa (vuodet 1885–1900)
Mustakallio tarkastelee Kuopi-
on hiippakunnan toimintaa
kahden piispan aikana: piispat
Gustaf Johansson (1844–1930)
ja Otto Immanuel Colliander
(1848–1924) kunnostautuivat
hiippakuntansa seurakuntien
tarkastustoiminnassa. Kumpi-
kin tämän ajanjakson piispois-
ta siirtyi virkaurallaan vuonna
1897 perustetun Savonlinnan
hiippakunnan piispaksi. Vi-
meinen päälu-
ku käsittelee vai-
hetta Kuopion-Oulun hiippa-
kunnan historiassa, jossa piis-
panistuin ja tuomiokapituli oli
1.6.1900 siirretty Ouluun, mut-
ta hiippakunnan nimenä säilyi
Kuopion hiippakunta. Hiippa-
kunnan nimi muutettiin Oulun
hiippakunnaksi vasta 1.12.
1923. Tarkasteltavana ajanjak-
sona (1900–1939) piispoina
olivat Juho Rudolf Koskimies
(vuoteen 1906 Forsman,
1859–1936) sekä Juho Abra-
ham Mannermaa (vuoteen
1906 Mennander, 1871–1943).

Kukin teoksen kolmesta
pääluvusta noudattaa samaa,
osin mekaanistakin kaavaa,

jossa edetään kirkollisessa hierarkiassa hiippakuntaa johtaneista piispoista tuomiokapitulin viranhaltijoiden kautta seurakunnallisen organisaation kehitykseen, ja keskeisimpänä esitellään suurten emäseurakuntien jakautumista ja kappeliseurakuntien itsenäistymistä. Seurakuntia ja papistoa koskevien alalukujen nimeäminen kullekin aikajaksolle keskeisellä teemalla olisi tuonut esille kyseisen aikakauden erityiskysymyksen ja niissä tapahtuneet muutokset.

Monipuolinen hiippakuntahistoria tarjoaa yksityiskohtaisen kuvauksen maamme pohjoisimmasta hiippakunnasta, joka parhaimmillaan kattoi puolet Suomesta Pohjois-Karjalasta Lappiin saakka. Tarkastelun painopiste tosin on piispakeskeisesti hiippakunnan hallinnollinen, ei toiminnallinen menneisyys. Paikallishistorian näkökulmasta teoksen ansiot tulevat esille erityisesti yksityiskohtaisissa tiedoissa kaikista Kuopion–Oulun hiippakunnan seurakuntajaoista ja kappeliseurakuntien itsenäistymisistä. Laajaan lähde- ja kirjallisuusaineistoon perustuvaa teosta on havainnollistettu 24 taulukolla, 8 kartalla, 10 kuvalla sekä 121 valokuvalla.

Timo Ävist